
Voorbeeldmateriaal in woordeboeke*

F.J. Lombard, *Buro van die Woordeboek van die Afrikaanse Taal*

Abstract: Usage Examples in Dictionaries. Usage examples can include citations, verbal illustrations and / or collocations and should contribute semantically, syntactically and pragmatically towards the way lemmas are presented in a given descriptive dictionary. To be as functional as possible, usage examples should meet certain criteria: they should represent real language and not a stylistic variant of language, they should meet the needs of the target-users of the dictionary, they must be easily understood and they should not be contentious. Citations may have certain deficiencies, but the benefits of a good syntactic component far outweigh these. Usage examples can successfully be employed in standard dictionaries, although their treatment in Afrikaans dictionaries leaves something to be desired.

Keywords: USAGE EXAMPLES, CITATION, VERBAL ILLUSTRATION, COLLOCATION, SEMANTIC, SYNTACTIC, PRAGMATIC, REAL LANGUAGE, TARGET-USER, COMPREHENSIBILITY, NEUTRALITY, DĒCODING, ENCODING.

Opsomming: Voorbeeldmateriaal kan sitate, poëme en / of kollokasies insluit en behoort semanties, sintakties en pragmaties by te dra tot die behandeling van lemmas in 'n bepaalde verklarende woordeboek. Om werklik funksioneel te wees, behoort voorbeeldmateriaal aan sekere kriteria te voldoen: voorbeeldmateriaal moet die taalwerklikheid reflekteer, aanpas by die teikengebruikers van die woordeboek, maklik begrypbaar en neutraal wees. Sitate het soms gebreke, maar die voordele van 'n goeie sintaktiese komponent vergoed daarvoor. Voorbeeldmateriaal kan met vrug in handwoordeboeke gebruik word, maar Afrikaanse handwoordeboeke se hantering daarvan is nie werklik bevredigend nie.

Slutelwoorde: VOORBEELDMATERIAAL, SITAAT, POËEM, KOLLOKASIE, SEMANTIES, SINTAKTIES, PRAGMATIES, TAALWERKLIKHEID, TEIKENGEBRUIKER, BEGRYPBAARHEID, NEUTRALITEIT, DEKODERING, ENKODERING.

1. Inleidend

In hierdie artikel word daar gekonsentreer op die aanbod van voorbeeldmateriaal in sinchronies verklarende woordeboeke, en onder andere ook op die

---

* Hierdie artikel is 'n verkorte en aangepaste hoofstuk uit 'n D.Litt.-verhandeling, 'n *Metaleksikografiese fundering van Afrikaanse skoolwoordeboeke*, wat in Desember 1990 deur die Universiteit van Stellenbosch aanvaar is.

belang wat voorbeeldmateriaal vir die leksikograaf ten opsigte van betekenis-aanbieding het.

Voorbeeldmateriaal kan bestaan uit sitate, poëme en kollokasies. 'n Sitaatversameling ('n versameling aanhalings uit gedrukte bronne en die spreektaal) word nie net gebruik vir die skep van definiense wat op die taalkonkretheid gebaseer is nie; dit het ook 'n sintaktiese en pragmatiese funksie. Poëme en kollokasies kan ook dié funksies vervul en soos sitate die gebruiker help om meer van 'n woord te wete te kom. 'n Poëem is volgens Gove (1985: 65) 'n anonieme frase of sin wat só gemaak is dat dit die definiendum insluit en 'n kenmerkende kontekstuele gebruik daarvan in 'n bepaalde betekenis kan illustreer. 'n Kollokasie is 'n kombinasie van leksikale items wat dikwels saam gebruik word. Poëme en kollokasies is veral belangrik in kleiner woordeboeke soos handwoordeboeke wat gewoonlik nie van sitate gebruik maak nie.

Die belang van voorbeeldmateriaal is onder andere dat dit die gebruiker in staat stel om die tipiese sintaktiese omgewing waarin 'n woord gebruik word, te leer ken. Op dié manier kan die gebruiker se kommunikasievaardighede versterk word. Dit is die pragmatiese funksie van voorbeeldmateriaal. Omdat voorbeeldmateriaal 'n ekonomiese manier is om die gebruiker leiding te gee omtrent aanvaarbare gebruik in konteks, moet dit 'n belangrike plek in woordeboeke inneem.

2. Kriteria vir voorbeeldmateriaal

2.1 Inleidend

Een van die grootste aanklagte teen woordeboeke is 'n gebrek aan 'n uitgebreide en gebalanseerde aanbieding van die leksikon. In die verlede het dié gebrek hom gemanifesteer in 'n oorwig van die semantiese komponent en die afskep van ander inligtingstipes (relatief tot die semantiese komponent).

Moderne woordeboeke gee baie meer aandag aan alle aspekte van die leksikon, en die belang van die sintaktiese komponent word al hoe meer beklemtoon. Omdat die sintaktiese komponent so 'n wesenlike rol te speel het, behoort dit 'n integrerende deel van 'n woordeboek te wees. Sintaktiese materiaal moet nie hanteer word asof dit 'n soort nagedagte is nie; dit moet 'n wesenlike deel van 'n woordeboek wees (Zgusta 1971: 265).

Die geslaagdheid van die semantiese komponent van 'n woordeboek hang dikwels af van die sitaatmateriaal wat die leksikograaf voor hom het, maar die ondeurdagte aanbieding van sitate of poëme in die sintaktiese komponent kan weer die geslaagdheid van die woordeboek in die gedrang bring, en daarom moet die leksikograaf baie omsigtig daarmee te werk gaan.

Voorbeeldmateriaal het 'n semantiese, sintaktiese en pragmatiese funksie. Die semantiese funksie raak twee terreine. Aan die een kant kan sitate die semantiese rumateriaal wees waarop die leksikograaf sy definiense baseer, en

aan die ander kant kan poëme en sitate 'n definitiewe semantiese funksie vervul in soverre dit die gebruiker met dekodering van betekenisinligting kan help. Voorbeeldmateriaal mag egter nooit gebrekkige definiense tot kruk wees nie, en hulle mag nie definiense net in ander woorde eggo nie. Voorbeeldmateriaal en definiens moet mekaar wel aanvul.

Die sintaktiese funksie van voorbeeldmateriaal is om tipiese en problematiese aspekte van die lemma se optrede in sinsverband te illustreer (Gouws 1989: 229), en ook bepaalde verhoudings tot ander taalelemente en verbindingsmoontlikhede daarmee. Ingewikkelde sintaktiese strukture, eksplisiete grammatiese patrone en prototipiese gebruiksgevalle kan ook in voorbeeldmateriaal tereg kom.

Die pragmatiese funksie van voorbeeldmateriaal is om taalgebruik so te illustreer dat die gebruiker gehelp word om self met die taal om te gaan. Leiding omtrent aanvaarbare gebruik, die bewys dat die lemma wat gedefinieer is, bestaan, die aanbied van stilistiese inligting, gepaste registers en stylvlakke is aspekte wat almal onder die pragmatiese funksie van voorbeeldmateriaal val. 'n Funksie wat Hauptfleisch, aangehaal in Eksteen (1965: 217), as die informatiewe funksie bestempel en waarin inligting bykomend tot die definiens verstrek word, kan ook deur die vlag van die pragmatiese funksie gedek word. Geeraerts en Janssens (1982: 19) wys ook daarop dat tegniese, historiese, kulturele, wetenskaplike en dergelike inligting in sitate aangedui kan word terwyl dit nie in die definiens vermeld is of vermeld kan word nie. Sulke inligting ressorteer ook onder die pragmatiese funksie van voorbeeldmateriaal.

Voorbeeldmateriaal wat nie hierdie funksies vervul nie, bied nie aan die teikengebruiker al die inligting waarop hy geregtig is nie.

2.2 Voorbeeldmateriaal en taalwerklikheid

Een van die maniere waarop ten opsigte van die aanbieding van voorbeeldmateriaal gefouteer kan word, is deur die aanbieding van sitate wat nie 'n tipiese gebruik van die lemma verwoord nie. Dit is dikwels die geval met literêre sitate. Sommige taalkundiges beweer dat literêre taalgebruik 'n gestileerde vorm van taalgebruik verteenwoordig wat selfs as 'n stilistiese variant van die standaardtaal gesien kan word.

Daar behoort in woordeboeke baie meer klem geplaas te word op die werklike en natuurlike taalgebruik. Die meeste kommunikasie wat plaasvind, vind deur middel van gesprekke plaas, en werklik natuurlike taalgebruik (eerder as die gestileerde taalgebruik van baie boeke) setel in mondelinge kommunikasie. Die gesproke woord moet groter prominensie kry in woordeboeke. Carter (1989: 38) beweer: "Learners should be exposed to authentic language which is as far as possible encountered in authentic situations". Aangesien sinchroniese woordeboeke ingestel is op die kontemporêre taalgebruik,

behoort hulle baie voorbeelde van die gesproke taalgebruik te vertoon (Mostert, 1988: 152). Die klem val in baie woordeboeke dalk te sterk op geskrewe tekste. Wells (1973: 116) wys daarop dat poëme tipies en natuurlik moet wees, en daarom vereis dit 'n gebalanseerde refleksie van werklike taalgebruik.

Die leksikograaf moet nie sitate uit 'n gesaghebbende bron kies net omdat hulle daarin voorkom en omdat dit aansien aan sy definieërs kan verleen nie. Baie van dié soort sitate dra nie veel by nie, en kan die gebruiker eerder verwar as wat dit hom help. Sommige woorde uit sulke bronne is onder "hoogsparing" en is daarom metafories of semanties gelaai, terwyl die woorde uit normale gespreksituasies die "werklike" gebruik daarvan beter illustreer. Mostert (1988: 155) en Gove (1985: 66) wys daarop dat 'n geykte aanhaling wat die gebruik van 'n woord helder en ondubbelsinnig illustreer, vir die woordeboekgebruiker van groot waarde is. 'n Voor-die-hand-liggende voorbeeld is meer werd as 'n interessante of oorspronklike voorbeeld wat versluierend is.

Poëme kan net so goed of beter as sitate daarin slaag om natuurlike taalgebruik weer te gee. Gove (1985: 64-68) glo dat poëme veral aangewend kan word om 'n natuurlike gespreksituasie na te boots. Mostert (1988: 157) wys daarop dat 'n leksikograaf poëme (en sitate) moet gebruik wat die taalgebruik van sy tyd moet reflekteer. Omdat poëme 'n gespreksituasie simuleer, moet hulle ook eenvoudig en natuurlik wees: "A verbal illustration should take the word from the unfamiliar and the difficult to the familiar and simple. It should be easy and natural and seem to have come from everyday speech; anything that might strike one as ridiculous or suggestive should be avoided" (Kipfer 1984: 77). Gesproke taalgebruik is gewoonlik natuurlik en nie geswolle of hoogdrawend nie, en voorbeeldmateriaal moet ook so wees. Vergelyk in hierdie verband die vreemde voorbeeldsin wat *Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* (voortaan HAT) by *aanpak*, 1 aanbied: *Pak die geskenk met albei hande aan.*

Nog 'n uitvloeisel van die strewe na natuurlike taalgebruik is dat dit beter is om tipiese eerder as uitsonderlike gegewe aan te bied. 'n Cliché sal om dié rede volgens Gove (1985: 66) beter as 'n poëem vaar as 'n (slim) nuuttjie. Omdat die taalwerklikheid setel in die gemeenskaplike wete van die gebruikers, is dit belangrik dat sitate en poëme ook dié wete moet reflekteer, en Mostert (1988: 156) wys dan ook tereg daarop dat sitate nie individuele assosiasies en konnotasies moet weergee nie.

2.3 Voorbeeldmateriaal en die teikengebruiker

Die opsteller van 'n woordeboek moet die materiaal wat hy aanbied, met die teikengebruikers van sy woordeboek versoen. Dit geld ook voorbeeldmateriaal. Forgue (1979: 129) en Kipfer (1984: 79) beklemtoon die rol van die woordeboek teenoor die gebruikers daarvan. Die kundige leksikograaf se voorbeeldmateriaal behoort in pas te wees met die gebruikers van die woordeboek.

Dit kom onder andere daarop neer dat die tydsgewrig waarin die gebruikers hulle bevind, in ag geneem moet word.

Landau (1985: 266, 267) dui aan hoe daar aanpassings gemaak is in woordeboeke om by die tydsgewrig en veranderende maatskaplike waardes te pas. Sensitiwiteit rondom geslag het byvoorbeeld met die opkoms van feministiese bewegings 'n strydpunt geword, en geslagtelikheid moet sover as moontlik uit die illustratiewe frases van nuwere woordeboeke geweer word. Wat byvoorbeeld vroeër in poëme 'n seun of 'n dogter was, kan nou met *kind* vervang word. Landau meld dat daar in 'n 1968-uitgawe van 'n woordeboek poëme voorkom waarin die ouers vir hulle kinders vertel wat om te doen en wat hulle van die kinders verwag. In 'n hersiene uitgawe van dieselfde woordeboek wat in 1983 gepubliseer is, vertel die kinders egter vir die ouers wat hulle wil hê en wat hulle van die ouers verlang.

In dié opsig het die woordeboek die veranderende sosiale waardes van die samelewing korrek gereflekteer, want in 1968 was die samelewing meer outokraties gerig terwyl daar in 1983 groter permissiwiteit was. Laughlin (1975: 827) wys ook daarop dat vroeëre kinderwoordeboeke dikwels stereotipiese seksrolle en 'n oorwegend Christelike uitgangspunt aangebied het terwyl kinders van alle gelowe die woordeboek gebruik het.

Oor wat 'n woordeboek vir die gebruikers daarvan in voorbeeldmateriaal kan reflekteer, kan Landau (1985: 269) aangehaal word: "Although dictionary treatment of social attitudes necessarily lags behind the present, dictionaries, in choosing to recognize one set of values over other possible sets of values, give the values they select stability and authority, and by subtly representing those values in the very language they use, they can be a progressive influence in furthering social change, especially when social behavior has not kept pace with predominant social values. Dictionaries have often been taxed with being a conservative, even retrograde, influence on language use, but in social convention they may contribute to the pace of change rather than retard it, not by design but by faithfully reflecting the values of their time".

'n Woordeboek behoort 'n spieëlbeeld van die samelewing te wees. As die woordeboek die samelewing en tydsgewrig nie reflekteer nie, is hy uit pas daarmee en ook uit pas met sy gebruikers.

2.4 Begrypbaarheid

Odendal (1979: 37) en Zgusta (1971: 230) wys daarop dat sitate soms niksseggend of onbegryplik is buite die verband waarin hulle in 'n breër konteks aangebied word. Die leksikograaf wat met sitate werk, sal hulle dus so moet kies dat die gebruiker hulle binne die beperkte konteks goed kan verstaan en werklik daarby kan baat deurdat hulle hom help om die definiendum vollediger te verstaan.

Ook poëme moet so gekies word dat hulle sinvol en selfstandig is. Die taal wat in poëme gebruik word, moet verstaanbaar wees. Vergelyk die volgende poëem van die lemma *beatnik* in HAT: *Beatniks hou hul dikwels besig met buitenissige filosofering en optrede*. Die woord *buitenissig* hoort nie in 'n poëem nie omdat die meeste gebruikers nie weet wat dit beteken nie.

Net soos daar 'n bondigheidsbeginsel ten opsigte van definiense is wat meewerk tot groter helderheid, net so is dit wenslik dat die poëme of sitate wat 'n leksikograaf aanbied, kort moet wees. Gebruikers word afgeskrik deur lang sitate of poëme. Die gevaar bestaan dat 'n belangrike doelstelling van voorbeeldmateriaal, naamlik stimulering van die gebruiker se kreatiewe taalvermoë, deur lang voorbeeldmateriaal in die gedrang sal kom. Leksikograwe probeer dikwels om te veel inligting in een sin aan te bied. Sulke sinne is dikwels onnatuurlik. Cowie (1989: 60) wys daarop dat die ideale toestand verkry kan word as die leksikograaf daarin kan slaag om 'n voorbeeldsin te skep wat al die inligting gee wat nodig is terwyl dit ook taalkundig aanvaarbaar is.

Die strewende behoort na kort en informatiewe voorbeeldmateriaal te wees. Dit is volgens Mostert (1988: 156), Kipfer (1984: 79) en Zgusta (1971: 227) belangrik dat sitate of poëme kort moet wees. Zgusta wys daarop dat die leksikografiese konteks in die geval van beperkte woordeboeke kort moet wees, maar dit sal 'n wins wees as die leksikografiese konteks ook in omvattende woordeboeke kort en duidelik is.

2.5 Neutraliteit

Leksikograwe fouteer soms deur gelade sitate of poëme aan te bied. Een geval waar die leksikograaf hom nie altyd op die taalwerklikheid moet verlaat nie, is waar aanhalings nie neutraal is nie, of waar dit sterk emosionele reaksies by verskillende gebruikers kan ontlok.

Sulke aanhalings moet nie in 'n woordeboek tereg kom nie. Dieselfde geld natuurlik die gebruik van poëme. Dit is volgens Mostert (1988: 156) alte maklik om deur die sitaat of poëem aanstoot te gee. Sitate en poëme moet daarom neutraal wees en enige kontensieuse sake vermy, selfs al sou dit 'n getroue refleksie wees van die taalgebruik van 'n aansienlike aantal taalgebruikers. In hierdie opsig beweer Kipfer (1984: 77): "The verbal illustration should not invite criticism or reproach ...".

Die leksikograaf moet in die aanbieding van die sintaktiese komponent ook dieselfde neutrale houding handhaaf wat ten opsigte van die res van sy aanbieding so noodsaaklik is. Sitate moet nie so gekies en poëme so gefabriseer word dat dit aanstoot gee nie. Dit beteken onder andere dat die leksikograaf nie sy eie assosiasies en konnotasies met 'n lemma in die voorbeeldmateriaal daarvan tereg moet laat kom nie. In dié opsig kan gewys word op 'n poëem wat in die WAT onder die lemma *blankemansland* verskyn het: "*Suid-Afrika is 'n blankemansland met 'n inheemse blanke bevolking wat sy eie bestaan moet*

beskerm". Sulke poëme mag nie in 'n woordeboek tereg kom nie.

Daar kan opsommend gesê word dat voorbeeldmateriaal op die taalwerklikheid moet berus, afgestem moet wees op die teikengebruikers, verstaanbaar en onkontensieus moet wees.

3. Probleme ten opsigte van sitate

Alhoewel sitate en 'n sitaatversameling vir enige voornemende woordeboekmaker van groot waarde kan wees, is daar dikwels probleme daarmee. Verkeerd gekose sitate kan selfs die gehalte van 'n woordeboek nadelig beïnvloed.

Veral definiense kan ly onder 'n ongebalanseerde sitaatversameling deurdat die leksikograaf verlei kan word om gebruiksgewalle tot betekenisonderskeidings te verhef. Mostert (1988: 150) wys daarop dat die geslaagdheid van 'n definiens afhang van die gehalte en gepastheid van die sitate wat die leksikograaf daarmee saam gebruik.

Die leksikograaf kan dikwels 'n misleidende beeld kry van die ware toedrag van sake ten opsigte van die aantal sitate wat daar van sekere betekenisonderskeidings van polisemiese woorde in 'n sitaatversameling voorkom. In die sitaatversameling van die *Buro van die Woordeboek van die Afrikaanse Taal* is daar byvoorbeeld baie meer opgawes van die soort kruk wat in 'n motorenjin voorkom as dié waarmee beseerdes of invalides voortbeweeg. Dit is twyfelagtig of die eersgenoemde kruk meer bekend is as die laasgenoemde. Die feit dat daar meer sitate is van die *enjinkruk* as die *invalidekruk* is 'n uitvloeisel daarvan dat ekserpeerders eerder die ongewone as die gebruikelike opteken, 'n probleem wat Eksteen (1967: 16), Odendal (1961: 53) en Landau (1984: 80) voorsien het.

Baie van die probleme rondom sitate het te doen met die lukrake manier waarop sitaatversamelings saamgestel word. Landau (1984: 80) beweer tereg: "... citation readers all too often ignore common usages and give disproportionate attention to uncommon ones". Omdat sitate so dikwels lukraak byeengebring word, kan die leksikograaf wat sonder 'n wetenskaplike databasis werk, nie sy sitate as absoluut verteenwoordigend van die taal beskou nie, in elk geval nie wat die frekwensie van woordgebruik betref nie. Geeraerts en Janssens (1982: 19) se bewering dat frekwensie van betekenis aan die hand van sitate gesuggereer kan word, is daarom slegs geldig as 'n sitaatversameling werklik wetenskaplik bymekaargebring is.

Omdat die sitate in 'n sitaatversameling dikwels nie werklik verteenwoordigend is nie, het dit dikwels vir die leksikograaf bepaalde voordele om met poëme te werk. Die leksikograaf kan nie altyd daarin slaag om met behulp van sitate 'n hoë graad van inligtingsoordrag te bereik nie, omdat hy nie geskikte sitate het nie of die sitate moontlik nie die nodige informasie omtrent sekere optredes van die lemma bevat nie. Poëme kan egter deur die leksikograaf gemanipuleer word om sulke inligting te bevat: "A single short example made

up by a well-trained native speaker to illustrate a specific point is usually far superior to the motley collection of lengthy sentences culled in rote fashion" (Martin 1967: 165).

Omdat sitate veral uit die geskrewe gebruik van taal kom, dui hulle dikwels nie die beste voorbeelde van tipiese woordgebruik aan nie. Wells (1973: 115) glo dat poëme dikwels beter slaag in dié verband. Zgusta (1971: 267) sê ook die volgende hiervan: "The great advantage of constructed examples is just that the lexicographer can either construct them himself or elicit them from his informants precisely according to the purpose, to illustrate the difficult points ... even the shortest exemplification is very useful". Ook Landau (1984: 166) is dié mening toegedaan: "There are many times when the only sensible way to amplify meaning is with an invented phrase".

Daar bestaan meningsverskil oor die mate waarin die leksikograaf afhanklik is van sitaatmateriaal. Urdang, aangehaal in Read (1981: 90), is van mening dat sitate hoogstens 'n hulp kan wees vir die leksikograaf, maar dat hulle nie genoeg inligting oor die taal bied om werklik 'n groot rol te speel nie, terwyl Van Roey (1988: 164) beweer dat die gebruik van voorbeelde, selfs 'n aansienlike aantal daarvan wat goed gekies is, nie in alle gevalle die gebruiker genoegsaam inlig oor die reëls wat die gebruik van 'n woord (in 'n vreemde taal) bepaal nie. Na hierdie stellings word daar later teruggekeer.

Uit dit wat hierbo van geëkserpeerde sitate gesê is, is dit duidelik dat ekserpering, hoewel dit die hoofbron van inligting vir die leksikograaf is, nooit op sigself genoegsaam is nie. Die leksikograaf se kennis van die betrokke taal en sy intuïsie is ook van kardinale belang en Zgusta (1971: 233) wys daarop dat dit geen onredelike introspeksie aan die kant van die leksikograaf is as hy die inligting wat deur ekserpering bekom is, aan sy eie kennis toets nie.

4. Voordele van voorbeeldmateriaal

4.1 Inleidend

Een van die belangrikste funksies van voorbeeldmateriaal is dat dit iets van die dinamika van taal suggereer in iets wat so staties is as 'n woordeboek: "The principal lifeline between abstraction and living speech is the verbal illustration. It is a brief bit of information about the distribution of the definiendum" (Gove 1985: 68).

4.2 Die rol van sitate in voorbeeldmateriaal

Alhoewel heelwat bedenkinge oor die rol van sitate uitgespreek kan word, staan die belang daarvan vir die leksikografie vas, mits die sitaatversameling

omvattend genoeg en gebalanseerd is, en die leksikograaf bewus is van die beperkings daarvan.

'n Sitaatversameling gee nie alleen vir die leksikograaf 'n aanduiding van die leksikale items van 'n taal nie, maar hy kan ook met die materiaal tot sy beskikking vir die gebruiker aantoon dat 'n leksikale item in genoegsame getalle voorkom om opname in sy woordeboek te regverdig (Landau 1984: 161, Eksteen 1967: 16). Voorbeeldmateriaal het egter nie slegs bewysplaasstatus nie; die voordele daarvan strek veel verder.

Dit is 'n feit dat sitate dit vir die leksikograaf dikwels moontlik maak om 'n kyk te kry op taalmateriaal wat hy andersins tweedehands sou moes bekom, en in dié verband sê Read (1981: 90): "It must be conceded, of course, that any knowledge of language is the result of an experience with contexts, informally acquired". 'n Sitaatversameling verskaf juis vir die leksikograaf hierdie ervaring van konteks, al is dit moontlik beperk binne die groot skaal van die taal.

Sitate kan ook die verskillende kontekstuele nuanses waarin die lemma gebruik word vir die gebruiker illustreer (Zgusta 1971: 263, Gouws 1985: 43, Kipfer 1984: 77). Bejoint (1988: 144) beweer in dié verband dat gebruikers 'n gekodeerde boodskap moontlik kan verstaan sonder dat hulle kennis van die werklike betekenis het, onder andere deur die inligting wat deur die konteks verskaf word. Hierdie stelling is insiggewend in soverre dit die belangrikheid van konteks en die sitate of poëme wat daardie konteks kan verskaf, aandui.

Nog 'n wesenlike voordeel van sitate (selfs al word sitate nie in 'n woordeboek gebruik nie) is dat hulle die leksikograaf kan help om tipiese kollokasies saam te stel en poëme te maak. Die voordeel hiervan is dat die leksikograaf poëme kan maak wat by sy behoeftes en dié van sy teikengebruikers kan pas terwyl dié poëme steeds op gebruiksgevalle gegrond is. Sodoende kan die kritiek van Sinclair (1987: xv) teen poëme, naamlik dat hulle gesag slegs op die gesag van die opsteller berus, ondervang word.

4.3 Betekenisdekodering

Moderne woordeboeke gee om verskeie redes toenemend aandag aan die sintaktiese komponent. Cowie (1983: 140) glo dat die gebruiker net kan baat by die sintaktiese inligting wat in woordeboeke aangebied word: "Although one associates syntactic information more readily with composition than with understanding, such guidance is often invaluable in helping the user to distinguish two items that are similar in form, and thus at getting at the meaning he wants".

Daar is reeds genoem dat sitate ook waarde ten opsigte van die definieerproses het. Soos Cowie hierbo, wys Kipfer (1984: 65) daarop dat die beskikbare sitate die leksikograaf kan help om betekenisonderskeidings te maak in die geval van polisemiese woorde. Read (1981: 90) sê die volgende hiervan: "... the citations tend to fall into what may be called 'contextual clusters'". Die korrekte

gebruik van sitate of poëme kan volgens Mostert (1984: 10) ook meehelp daartoe dat gebruiksgevalle nie tot betekenisonderskeidings verhef word nie.

Aangesien sitate die leksikograaf kan help met die definieer van lemmas en die onderverdeling van betekenisonderskeidings van polisemiese woorde, en hulle ook die tipiese konteks waarin die lemma voorkom, kan aandui, behoort sitate wat goed aangebied word, ook die gebruiker te kan help met die dekodering van betekenis.

Daar is heelwat ondersteuning vir die gedagte dat sitate of poëme die gebruiker kan help ten opsigte van betekenisdekodering. Weinrich (1985: 269) wys daarop dat die konteks waarin 'n woord voorkom, dit afgrens en help om die betekenis daarvan te bepaal. Volgens hom kan 'n voorbeeldsin baie doen om te help met die ontsyfering van betekenis deurdat dit feitlik 'n implisiete definieus verteenwoordig. Dit lyk daarom wenslik dat die leksikograaf sy sitate of poëme so sal kies dat dit nie alleen tipiese en problematiese aspekte van gebruik illustreer nie, maar ook die gebruiker sal help met die dekodeeringsfunksie.

Kipfer (1984: 77) beweer dat 'n voorbeeldsin positief tot die verstaan van 'n woord se betekenis moet kan bydra. Sy wys ook daarop dat so 'n sin dikwels die tipiese gebruik beter belig as wat die definieus dit doen deurdat die gebruiker die sintaktiese patroon, byvoorbeeld 'n kollokasie, kan herken uit 'n vroeëre kennismaking daarmee. Daar word om dié rede dikwels na voorbeeldmateriaal verwys as definieus by implikasie.

Mostert (1984: 10) wys ook daarop dat aanhalings uit geskrewe en gesproke taalgebruik belangrike instrumente is om die betekenis van woorde te illustreer, en om die leksikograaf se besluite te ondersteun. Martin, aangehaal in Wells (1973: 115), beweer dat poëme 'n voller semantiese omvang aandui as wat moontlik is met die definieus alleen omdat die poëem die definieus en tersaaklike inligting rondom die definieus bevat en Gove (1985: 64) wys ook daarop dat poëme die gebruiker ten opsigte van die lemma kan oriënteer.

Nie alleen kan poëme en sitate die gebruiker ten opsigte van die betekenis van "konvensionele" lemmas tegemoet kom nie, maar dit kan ook help met die tegniese terme wat deesdae meermale in woordeboeke verskyn. Janssens (1988: 165) noem dan ook dat die opneem van sitate nuttig kan wees vir die begryp van vaktalterme deurdat tegniese, wetenskaplike en historiese inligting wat nie in die definieus vermeld kan word nie, daardeur oorgedra kan word. Poëme wat die nodige inligting het, kan natuurlik dieselfde funksie vervul as die sitate.

4.4 Voorbeeldmateriaal en enkodering

Dit is belangrik dat voorbeeldmateriaal gebalanseerd aangebied moet word. Dit kom daarop neer dat voorbeeldmateriaal nie net met dekodering moet help

nie. Die gebruiker moet ook gehelp word om die lemma in korrekte grammatikale sinne aan te wend; die gebruiker moet met ander woorde ook gehelp word om te enkodeer.

Voorbeeldmateriaal behoort daarom tipiese grammatiese patrone vir die gebruiker te illustreer. Daar kan byvoorbeeld in die voorbeeldmateriaal aangedui word met watter setsels 'n werkwoord verbind, of 'n werkwoord oorganklik of onoorganklik is, en in die geval van 'n deeltjewerkwoord kan die uiteenplaasbaarheid van die deeltjie getoon word.

Die sitaat of die poëem kan dus die gebruiker help met grammaties korrekte taalgebruik. Omdat die leksikograaf iets definieer wat onder normale omstandighede nie in isolasie verkeer nie, maar deel is van die dinamika van taal en woordeskat, en omdat die leksikograaf nie dié dinamiese konteks in sy definiens kan vermeld nie, kan poëme of sitate uit die gesproke of geskrewe taalgebruik 'n groot rol speel om die gebruiksmoontlikhede van die woord en die situering van die woord in die taalstruktuur vir die gebruiker aan te dui (Mostert 1988: 151).

Die opsteller kan dus die gebruiker help om meer te wete te kom oor die gebruikssreëls van die taal deur goedgekose poëme of sitate. Van Roey (1988: 164) en Urdang, aangehaal in Read (1981: 90), se stellings dat sitate of poëme nie die gebruiker goed genoeg kan inlig oor die gebruikssreëls van woorde nie, is daarom nie heeltemal juis nie. Die gebruiker kan ten opsigte van sulke gebruikssreëls aansienlik deur sitate of poëme gehelp word. Dit geld vreemde-taal- sowel as moedertaalgebruikers. Van Sterkenburg (1978: 92) se bewering dat sitate vir historiese woordeboeke van groter belang is as wat dit vir moderne sinchroniese woordeboeke is, is daarom ook 'n oorvereenvoudiging.

Taalkundige inligting én gebruiksleding kan in voorbeeldmateriaal tereg kom. In dié verband wys Barnhart (1980: 35) daarop dat sitate soms ook etimologiese en fonetiese inligting vir die leksikograaf verskaf en Mostert (1984: 10) wys daarop dat die gebruiksmoontlikhede van 'n lemma van sitate af te lei is. Poëme wat op sitate gebaseer is, kan ook dié funksie vervul.

Aanleerders van 'n taal ontvang dikwels meer hulp van die sitaat as van die definiens. Otto (1989: 275) wys daarop dat voorbeelde onder andere kan help om 'n aanduiding van die sintaktiese verspreiding van woorde te verskaf en grammatiese patrone te illustreer. Volgens Kirkpatrick (1985: 11) is die aanduiding van hóé 'n woord gebruik word, belangriker as die betekenis-aanbieding daarvan. Alhoewel Kirkpatrick se bewering aanvegbaar kan wees, dui dit op die belangrikheid van voorbeeldmateriaal en verdien dit nader oorweging deur leksikograwe, veral deur dié wat glo dat 'n woordeboek se hoofdoel die aanbieding van betekenis is.

Mense leer 'n taal baie beter en vinniger ken deur met sy gebruiksvoorbeelde te doen te kry. Kinders leer ook woorde se betekenis en betekenisonderskeidings en die omstandighede waarin die woord gebruik word baie beter vanuit 'n bepaalde konteks as wat hulle dit uit die verklaring van woordbetekenis sal leer. Poëme en/of sitate moet daarom nie stief deur die leksiko-

graaf behandel word nie; hulle is 'n sentrale en baie belangrike deel van sy woordeboek.

5. Voorbeeldmateriaal in handwoordeboeke

5.1 Inleidend

In 'n handwoordeboek is daar gewoonlik nie genoeg ruimte vir die aanbied van sitate nie. Indien sitate in 'n handwoordeboek aangebied word, sal dit alleen in verkorte vorm kan wees.

Die opsteller van 'n handwoordeboek het meestal nie die voordeel dat hy op wetenskaplik versamelde materiaal kan steun nie. Betekenisverklaring en vasstelling van die frekwensie van betekenisonderskeidings word dus dikwels nie aan die hand van opgetekende gebruiksgevalle gedoen nie. Omdat dié situasie bestaan, behoort die opsteller naas sy taalgevoel en intuïsie sy bevindings ten opsigte van betekenis en betekenisordering aan die hand van kolle-gas, gebruikers en ander woordeboeke te toets.

5.2 Poëme en kollokasies in handwoordeboeke

Die gebruik van poëme in handwoordeboekverband is myns insiens funksioneler as die gebruik van sitate. Poëme kan al die funksies van sitate vervul en dit kan deur die leksikograaf aangepas word om presies aan sy behoeftes en veral dié van sy teikengebruikers te voldoen. Poëme kan byvoorbeeld gebruik word om aan te dui hoe die lemma in tipiese woordgroepe of sinne gebruik word, en ook om grammatiese patrone eksplisiet aan te dui en problematiese aspekte van die lemma se optrede te illustreer.

In 'n handwoordeboek moet daar ruimskoots van kollokasies gebruik gemaak word om die tipiese verbindings waarin die lemma voorkom, aan te dui. In dié verband kan met vrug kennis geneem word van Benson e.a. (1986: ix-xxviii) se onderskeiding van grammatiese ('n dominante selfstandige naamwoord, byvoeglike naamwoord of werkwoord + 'n voorsetsel of grammatiese bousel soos 'n infinitief of 'n bysin) en leksikale kollokasies (selfstandige naamwoorde, byvoeglike naamwoorde, werkwoorde en bywoorde in samehang).

Dit lyk wenslik dat 'n opsteller van Afrikaanse handwoordeboeke onder andere kollokasies soos die volgende moet reflekteer: selfstandige naamwoorde en werkwoorde in vaste pare, byvoorbeeld *apologie aanteken, die botoon voer, die doodstraf oplê, 'n leemte laat, uitsluitel gee, hoogty vier*; byvoeglike naamwoorde wat met selfstandige naamwoorde verbind, byvoorbeeld *'n verstokte sondaar, 'n lakonieke antwoord, 'n afsydige houding*; en byvoeglik gebruikte deelwoorde saam met selfstandige naamwoorde, byvoorbeeld *verblydende muus*,

afdoende bewyse, 'n striemende toespraak, 'n deurtastende ondersoek, versagende omstandighede. Ook die tipiese gebruik van voorsetsels saam met ander woordsoorte moet in die vorm van kollokasies aangebied word: *uit 'n betrekking ontslaan, vir die waarheid instaan, aan die verstand bring, aan flenters skeur, in kwarantyn plaas.*

Die mees tipiese kollokasies moet aangebied word. In dié verband is dit vreemd dat *Nasionale Woordeboek* (voortaan NW) by *beslissing* die kollokasie *'n beslissing gee* en nie *'n beslissing vel* nie, aanbied. By *beskikbaar* word in NW 'n voorbeeldsin: *Al die benodigdhede is beskikbaar* gegee, maar nie die tipiese kollokasie *beskikbaar stel* nie.

Die poëme in 'n handwoordeboek behoort 'n enkoderende en dekodeerende funksie te hê. Die voorbeelde moet sintaktiese leiding gee deur tipiese en problematiese aspekte van die lemma se optrede in sinne te illustreer (Gouws 1989: 229). Die ideaal is dat die voorbeeldmateriaal in 'n handwoordeboek die gebruiker in staat sal stel om dit wat aangebied word met vertroue in die daaglikse omgang te gebruik. Om dit te bereik, moet voorbeeldmateriaal soveel inligting as moontlik vir die gebruikers deurgee. Dit kom daarop neer dat sintaktiese inligting en grammatiese besonderhede in die voorbeeldmateriaal gereflekteer moet word.

Die uitgangspunt hier behoort te wees dat elke poëem die gebruiker op tweeërlei wyse kan help: met enkodering en dekodeering. Poëme wat nie semanties, sintakties en pragmaties funksioneel is nie, moet vermy word.

5.3 Voorbeeldmateriaal in bestaande Afrikaanse handwoordeboeke

Die opsteller van 'n handwoordeboek behoort die voordele wat aan die korrekte aanbieding van voorbeeldmateriaal verbonde is, gedurig voor oë te hou. In dié opsig kan probeer word om die foute wat handwoordeboekopstellers in die verlede gemaak het, te vermy.

In Afrikaanse handwoordeboeke word voorbeeldmateriaal afgeskeep en onoortuigend aangebied. 'n Voorbeeld van poëme wat nie veel bydra nie, kom in NW voor by *aaklig*. Na die definieëns van die lemma word die volgende aangebied: "'n -e reuk, mens, prent." Wat hier aangebied word, beteken nie veel vir die gebruiker nie, behalwe dat hy kan weet dat die woord *aaklig* met *reuk, mens* en *prent* kan verbind.

Die voorbeelde van *aaklig* wat hier gebruik is, kan die gebruiker nie help om die lemma *aaklig* beter te verstaan of te gebruik nie. 'n Werklik tipiese gebruik word nie aangebied nie en *aaklig* in dié voorbeelde kan net sowel met *aangenaam* of *goed* vervang word. HAT bied aansienlik meer poëme as NW aan. Dié poëme is nie altyd ewe sinvol nie, maar dit is beter as geen poëme nie. By die lemma *aandryf* bied HAT by elkeen van die vyf betekenisonderskeidings 'n poëem aan. Selfs die kortste daarvan, *vee aandryf*, is vir die gebruiker nuttig saam met die betekenisonderskeiding *vorentoe jaag*. NW bied slegs een poëem

aan by een van die drie betekenisonderskeidings wat hy van dié lemma gee, naamlik *hulle dryf my aan* (vir die betekenisonderskeiding *aanspoor*). Die konteks ontbreek sodanig dat 'n oningewyde gebruiker nie veel by dié sintaktiese inligting sal baat nie.

Drie betekenisonderskeidings kan in 'n Afrikaanse handwoordeboek van die lemma *aandryf* gemaak word, naamlik *om iets aan te jaag*; *om iemand sterk aan te spoor*; *om iets te laat loop*. Voorgestelde poëme wat hier gebruik kan word, is: die beeste *aandryf* kraal toe; Trae werkers *aandryf* om 'n taak te voltooi; Die motor word deur dieselbrandstof *aangedryf*.

In gevalle waar die byvoeglike naamwoord 'n verboë vorm het, behoort dit ook in die voorbeeldmateriaal gereflekteer te word, veral waar dit gepaard gaan met 'n figuurlike gebruik of 'n semantiese uitbreiding. Daar moet dus voorsiening gemaak word vir *bang* in die konteks van 'n *bang kind* en 'n *bange nag*, *donker* soos in *donker vertrek* teenoor *die donkere toekoms*, *los tand* teenoor *losse bewering*, *swaar klip* teenoor *sware beproewing*, ensovoorts. Die gebruiker moet gehelp word met die verskil wat daar tussen 'n geval soos *arm* se onverboë en verboë vorm kan bestaan. In NW word by die betekenisonderskeiding waar *arme* tuishoort, naamlik *beklaenswaardig*, slegs die volgende gegee: *Die -e kind*. Die gebruiker word nie veel daardeur gehelp nie. Die gebruiker moet die idee kan kry dat *arme* ook van toepassing kan wees op mense wat ryk is. 'n Sin soos die volgende kan aangebied word: *Die arme man het 'n ernstige rugprobleem*.

Die enkoderende funksie van voorbeeldsinne moet nie geringeskat word nie. In die Afrikaanse handwoordeboeke word daar dikwels by heel ingewikkelde woorde, soos *argetipe* en *id* in die geval van NW, geen voorbeeldsinne aangebied nie. Die gebruiker kan die betekenis van dié lemmas leer ken, maar hulle nog nie enkodeer nie. Ook stilistiese aspekte van lemmas moet met behulp van voorbeeldsinne aangedui word. By lemmas soos *ween* en *ontslaap* moet daar voorbeeldsinne aangebied word om die verhewe aard van dié lemmas te illustreer. Omdat dit nie konsekwent gedoen word nie, kan 'n onkundige gebruiker (ondanks etikette) sinne soos die volgende aanbied: *die eendstert het geweene nadat hy van sy motorfiets afgeval het; hy het ontslaap nadat 'n handgranaat langs hom ontplof het*. Otto (1989: 285) wys daarop dat die redakteurs van aanleerderwoordeboeke nie voorbeeldsinne goed genoeg benut om gepaste registers of stilistiese vlakke aan te dui nie omdat hulle verkies om van etikette gebruik te maak. Etiket behoort in 'n handwoordeboek met voorbeeldsinne ondersteun te word. Daar behoort 'n wisselwerking tussen etiket en voorbeeldsin te wees om goeie kommunikasie te bevorder.

In 'n handwoordeboek behoort die gebruiker daarop gewys te word dat sekere woorde dikwels betekenismatig na aan mekaar lê maar dat elkeen in 'n spesifieke situasie die beste aangewend kan word. Om dié gebruiksaanwysing te gee, vra voorbeeldsinne wat eksplisiet aandui in watter omstandighede een woord beter as 'n ander woord gebruik kan word. Gevalle soos *referaat/verslag/lesing*; *surrogaat/plaasvervanger*; *weersin/afkeer/hekel/teësin/renons* moet

vir die gebruiker duidelik gereflekteer word in voorbeeldsinne. Vergelyk: By die kongres is 'n interessante **referaat** oor jeugmisdaad gelewer; Die kommissie publiseer sy bevindings in 'n **verslag**; Die dosent bied 'n **lesing** oor deeltjewerkwoorde aan.

Afrikaanse handwoordeboeke behoort sintaktiese materiaal sistematieser aan te bied: vir elke lemma kan 'n poëem of poëme aangebied word. In handwoordeboeke word aangebode voorbeeldmateriaal, veral die sintaktiese komponent, oor die algemeen swak hanteer, en dit moet oorweeg word om vollediger te werk te gaan.

6. Slotsom

Nie alle woordeboeke het die luukse van sitaatversamelings nie, en die meeste handwoordeboeke wat geskryf word, is vir die aanbieding van definiense aangewese op die leksikograaf se eie insigte en ander woordeboeke. Dit is ook nie altyd moontlik vir die kleiner woordeboeke om sitate aan te bied nie, maar dit is wel moontlik om poëme aan te bied. Die meeste woordeboeke maak van poëme of sitate gebruik en slegs die heel klein woordeboeke kom daarsonder klaar, maar volgens Zgusta (1971: 263) word die standaard van 'n woordeboek drasties verlaag deur die afwesigheid daarvan.

Omdat taal veral in 'n bepaalde konteks geleer word, behoort daar in verklarende woordeboeke gekonsentreer te word op eksplisiete voorbeeldmateriaal wat die gebruiker kan help om 'n bepaalde lemma met groter vaardigheid in sy eie taalgebruik aan te wend en dit beter te verstaan. Voorbeeldmateriaal wat sintaktiese, semantiese en pragmatiese inligting korrek aanbied, is instrumenteel in die bereiking van dié doel.

Verwysings

1. Woordeboeke

De Villiers, M. e.a. 1985⁶. *Nasionale Woordeboek*. Kaapstad: Nasou.

Odendaal, F.F. e.a. 1979². *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*. Doornfontein: Perskor.

Schoonees, P.C./F.J. Snijman/D.C. Hauptfleisch. (Reds.). 1951-1984. *Woordeboek van die Afrikaanse Taal*. Pretoria: Staatsdrukker.

2. Ander bronne

Al, B.P.F. en P.G.J. van Sterkenburg. (Reds.). 1978. *Wetenskap en Woordenschat* Leiden: Dick Coutinho.

- Barnhart, C.L. 1980. What makes a Dictionary Authoritative? Zgusta, L. (Red.). 1980: 33-42.
- Bejoint, H. 1988. Psycholinguistic Evidence and the Use of Dictionaries by L2 Learners. Snell-Hornby, M. (Red.). 1988: 139-148.
- Benson, M., E. Benson en R. Ilson. 1986. *The BBI Combinatory Dictionary of English*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Carter, R. 1989. Review of LDOCE and COBUILD. *International Journal of Lexicography* 2(1): 30-43.
- Cowie, A.P. 1983. The Pedagogical / Learner's Dictionary: English Dictionaries for the Foreign Learner. Hartmann, R.R.K. (Red.). 1983: 135-144.
- Cowie, A.P. 1989. The Language of Examples in English Learner's Dictionaries. James, G. (Red.). 1989: 55-65.
- Eksteen, L.C. 1965. *Die leksikale definisie. 'n Leksikografiese ondersoek*. Ongepubliseerde D.Litt.-proefskrif. Universiteit van Pretoria.
- Eksteen, L.C. 1967. Die grondslag van gebruik in die verklarende leksikografie. *Taalfasette* 4: 12-18.
- Forgue, G.J. 1979. Neologisms in American English since 1945: Indicators of Cultural Change? Hartmann, R.R.K. (Red.). 1979: 127-135.
- Geeraerts, D. en J. Janssens. 1982. *Wegwijs in woordenboeken*. Assen: Van Gorcum.
- Gouws, R.H. 1985. Die omvattende sinchroniese woordeboek as taalkundige handleiding. *S.A. Tydskrif vir Taalkunde* 3(3): 21-47.
- Gouws, R.H. 1989. *Leksikografie*. Pretoria: Academica.
- Gove, P.B. 1985. Subject Orientation within the Definition. Zgusta, L. (Red.). 1985: 58-70.
- Hartmann, R.R.K. (Red.). 1979. *Dictionaries and their Users. Papers from the 1978 BAAL Seminar on Lexicography*. Exeter Linguistic Studies 4. Exeter: University of Exeter.
- Hartmann, R.R.K. (Red.). 1983. *Lexicography: Principles and Practice*. Londen: Academic Press.
- Householder, F.W. en S. Saporta. (Reds.). 1967. *Problems in Lexicography*. Bloomington: Indiana University.
- Ilson, R. (Red.). 1985. *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*. Oxford: Pergamon Press.
- James, G. (Red.). 1989. *Lexicographers and their Work*. Exeter Linguistic Studies 14. Exeter: University of Exeter.
- Janssens, G. 1988. De relatie algemene woordenschat/vaktaalwoordenschat en de implicatie voor de lexicografie. *De Nieuwe Taalgids* 81(2): 161-170.
- Kipfer, B.A. 1984. *Workbook on Lexicography*. Exeter Linguistic Studies 8. Exeter: University of Exeter.
- Kirkpatrick, B. 1985. A Lexicographical Dilemma: Monolingual Dictionaries for the Native Speaker and for the Learner. Ilson, R. (Red.). 1985: 7-13.
- Landau, S.I. 1984. *Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography*. New York: The Scribner Press.
- Landau, S.I. 1985. The Expression of Changing Social Values in Dictionaries. *Dictionaries: Journal of the Dictionary Society of North America* 7: 261-269.
- Laughlin, M. 1975. The State of School Dictionaries. *Language Arts* 52: 826-830.
- Martin, W. 1967. Selection and Representation of Ready Equivalents in a Translation Dictionary. Householder, F.W. en S. Saporta. (Reds.). 1967: 153-159.
- Mostert, N. 1984. *Die opeenvolging van betekenisonderskeidings in die leksikale definisie*. Ongepubliseerde M.A.-verhandeling. Randse Afrikaanse Universiteit.

- Mostert, N.** 1988. Die funksie van poëme en sitate in die verklarende leksikografie. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 28(2): 150-160.
- Odendal, F.F.** 1961. Leksikografiese probleme II. *Standpunte* 15(1): 49-54.
- Odendal, F.F.** 1979. Plus positief en plus negatief. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 19(1): 24-41.
- Otto, A.N.** 1989. *Kriteria vir 'n Afrikaanse aanleerderwoordeboek*. Ongepubliseerde D. Litt.-verhandeling. Universiteit van Stellenbosch.
- Read, A.W.** 1983. The Relation of Definitions to their Contextual Basis. *Papers of the Dictionary Society of North America* 1981: 88-99.
- Sinclair, J.M.** (Red.). 1987. Introduction. *Collins COBUILD English Language Dictionary*: xv-xxi. Londen: Collins.
- Snell-Hornby, M.** (Red.). 1988. *ZüriLEX '86 Proceedings: Papers Read at the EURALEX International Congress, University of Zürich, 9-14 September 1986*. Tübingen: Francke Verlag.
- Van Roey, J.** 1988. Work in Progress: A Paralexicon of English-French 'faux amis'. Snell-Hornby, M. (Red.). 1988: 161-169.
- Van Sterkenburg, P.G.J.** 1978. Nederlandse Lexicografie en Taalwetenskap. AJ, B.P.F. en P.G.J. van Sterkenburg. (Reds.). 1978: 86-104.
- Weinrich, H.** 1985. Die Wahrheit der Wörterbücher. Zgusta, L. (Red.). 1985: 248-276.
- Wells, R.A.** 1973. *Dictionaries and the Authoritarian Tradition*. Den Haag: Mouton.
- Zgusta, L.** 1971. *Manual of Lexicography*. Den Haag: Mouton.
- Zgusta, L.** (Red.). 1980. *Theory and Method in Lexicography*. Columbia: Hornbeam Press.
- Zgusta, L.** (Red.). 1985. *Probleme des Wörterbuchs*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.